

Keskustelua – Diskussion

Tilannekuvakeskuksen perustaminen perusteltua ja harkittua

Terran edellisessä numerossa (117: 1) oli kaksi kirjoitusta viime tapaninpäivän tsunamikatastrofista. Niistä jälkimmäisessä (Schmidt-Thomé & Schmidt-Thomé 2005) tarkastellaan varsin kriittisesti suunnitteilla olevan varoitusjärjestelmän pystyttämistä Suomeen (esim. HS 2005a, 2005b; Pajarinen ym. 2005). Mielestäni kirjoitus kaipaa eräitä täsmennyksiä ja kommentteja.

Johtaminen perustuu oikeaan tilannekuvaan

Olipa kysymyksessä luonnonkatastrofi tai ihmisen aiheuttama onnettomuus, sota tai siviilikriisi, oikea tilannekuva on kaiken johtamisen perusta. Ilman sitä ei yksinkertaisesti ole perusteita johtamiselle – eli tilanteen vaatimille päätöksille ja tiedon jakamiselle alemmille johtoportaille tai muille viranomaisille heidän toimintaansa varten. En osaa enempää korostaa tämän asian merkitystä.

Tarkasteltaessa viranomaisten toimintaa tapaninpäivän tsunamin kohdalla on julkisuudessa oleiden tietojen perusteella ilmeistä, että sitä johtanut viranomainen kompuroi nimenomaan oikean tilannekuvan riittävän nopeassa muodostamisessa. Tästä seurasi, että toimintaa ei kyetty johtamaan niin kuin sitä olisi pitänyt johtaa. Sektoriviranomaiset eivät saaneet tarvitsemaansa tietoa ja tehtäviä, vaan joutuivat etenemään oman harkintansa ja tiedotusvälineistä saadun, pääasiassa luokittelemattoman ja analysoimattoman uutisvirran perusteella. Itse asiassa pidän melkoisena saavutuksena sitä, että he toimivat niinkin tehokkaasti ja harkitusti jo seuraavana päivänä eli maanantaina 27. joulukuuta. Esimerkiksi evakuoitilennot saatiin käyntiin ja Suomessa terveydenhuollon yksiköt järjestäytyivät eriasteisiin valmiustiloihin kotiin lennätettäväksi odotetun potilasvirran hoitamiseksi asianmukaisesti.

Mallinnuksen voima

Julkisuudessa – ja kommentoimassani puheenvuorossa – on pääsääntöisesti onohdettu, että tilannekuvan muodostamisessa käytetään hyväksi paitsi kriisistä saatavaa tietoa, myös tieteellisiin teorioihin perustuvaa kykyä mallintaa tapahtunut ja sen perusteella ennustaa tulevaa kehitystä. Mallinnuksen avulla pystytään arvioimaan, minkätyyppisestä tapahtumasta on kysymys ja miten se mahdollisesti etenee. *Terran* puheenvuoron kirjoittajat ovat perin

huolissaan turhien varoitusten aiheuttamasta inflaatiosta tyyliin vanhan sadun paimen ja susi. Sadussa pitkästynyt lammaspaimen varoittaa olemattomista susista eikä pian kukaan ota häntä vakavasti. Kun susi sitten hyökkää, kukaan ei riennä paimenen avuksi. Tämä vaara on toki aina olemassa. Toisaalta on mielestäni asiantuntijoiden ammattitaidon aliarviointia kuvitella, että ihmisiä varoitetaan sen kummemmin ajattelematta ja tilannetta analysoimatta heti, kun esimerkiksi maankuori liikkuu tavallista enemmän. Hyvin luodun organisaation, tehtäviin hyvin harjaantuneen henkilöstön ja tehokkaan tiedonvälityksen avulla pystytään luomaan nopeasti varsin tarkka kuva tilanteesta. Tällöin väärrien hälytysten määrä pienenee, vaikka niitä ei tietenkään kyetä eliminoimaan täydellisesti.

Muitakin kuin luonnonkatastrofeja

Helsingin yliopiston Kumpulán kampukselle kaavailtu luonnonkatastrofeista varoittava “tilannekuvakeskus” on suunniteltu huolellisesti. Asiaa on mietitty ja kehitelty kokouksissa ja niin organisaatio kuin prosessitkin on kuvattu huolellisesti ja selkeästi. Keskuksen toiminta järjestetään niin, että sitä johtaa yksi viranomainen eli Ilmatieteen laitos ja Merentutkimuslaitos ja Helsingin yliopiston seismologian laitos osallistuvat keskuksen toimintaan.

Koska kysymyksessä voi olla muikin kuin luonnonkatastrofi, alustavasti on suunniteltu, että Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta tukee keskusta luovuttamalla asiantuntemustaan sen käyttöön tarpeen mukaan. Jos esimerkiksi suuri kemiantehdas räjähtää tiheästi asutulla alueella, tiedekunnan kemian laitokselta löytyy nopeasti asiantuntemus keskuksen tueksi. Maantieteen laitoksella on väestöön tai logistiikkaan liittyvää asiantuntemusta. Esimerkkejä olisi helppo keksiä lisää.

Suomalaiset viranomaiset vastaavat suomalaisista

Terran ykkösnumeron puheenvuorossa tarkastellaan varoitusjärjestelmän rakentamista sekä globaalisti että suomalaisesta näkökulmasta. Maailmanlaajuisen järjestelmän rakentamisen tiellä on paljon vaikeuksia, joita ei kannata vähätellä. Toisaalta on hyvä muistaa, että suomalaisilla viranomaisilla on vastuu auttaa hädässä olevia suomalaisia.

Tilanne tuhoalueella on pääsääntöisesti sekasortoinen, jolloin paikallisten viranomaisten toimintakyky on rajoittunut tai jopa lamaantunut. Aasiassa paikalliset viranomaiset ja väestö tekivät tuhosta huolimatta parhaansa ja epäilemättä onnistuivat pelastamaan monia kuolemalta – niin omia kansalaisiaan kuin matkailijoitakin.

Tapaninpäivän tsunamista tehty laskelma osoittaa, että ensimmäisestä seismologisesta hälytyksestä massapostituksena lähetetty tekstiviesti kaikkiin suomalaisiin kännykkänumeroihin vaara-alueella olisi lähtenyt varsin nopeasti – kysymys on vain kymmenistä minuuteista. Tämä aika sisältää tilannekuvan muodostamisen ja siihen perustuvan arvion uhkasta (varoituspäätöksen perusteen) tätä varten perustetussa keskuksessa.

Tehokkaan toiminnan vaatimukset

Oikean tilannekuvan muodostaminen perustuu sitä varten rakennettuun organisaatioon, johon kerätään tarvittava henkilöstö – joko pysyvästi ja vain tähän tehtävään palkattuna tai oman toimen ohella ja tarvittaessa tilanteessa toimivana. Toimintaa pitää harjoitella mahdollisimman tarkoin todellisuutta vastaavissa tilanteissa. Suomessa kriisinhallintaviranomaiset harjoittelevat jatkuvasti. Harjoituksia luodaan erilaisia tilanteita varten ja niitä toteutetaan eri puolilla maata. Ne analysoidaan jälkikäteen ja ohjeita muutetaan havaittujen puutteiden korjaamiseksi.

Suomessa on siis jo nyt paljon kokemusta ja osaamista kriisinhallinnasta ja sen vaatiman tilannekuvan muodostamisesta. Nyt tämä osaaminen halutaan kytkeä osaksi järjestelmää, joka pystyy luomaan tarvittavan käsityksen suomalaisia kohdanneesta kriisistä maan rajojen ulkopuolella. En oikein ymmärrä, miksi hankkeen kehittämisestä pitäisi luopua vain siksi, että asia vaatii perehtymistä ja miettimistä sekä järjestelmien rakentamista ja harjoittelua.

KIRJALLISUUS

- HS = *Helsingin Sanomat* (2005a). Kahden miehen tsunamipäivystys. Matti Huuskonen. 4.4.2005, A6.
 HS = *Helsingin Sanomat* (2005b). Luonnononnettomuuksien varoituskeskus suunnitteilla. Juha Sirén. 5.4.2005, A7.
 Pajarinen, J., A. Leppäniemi, M. Castren, T. Silvfast, R. Haapiainen, L. Handolin, J. Reitala, E. Tukiainen & E. Hirvensalo (2005). Lääkintätoimi suomalaisten evakuoinnissa Aasian luonnonkatastrofialueelta. *Suomen Lääkärelehti* 60: 14, 1563–1566.
 Schmidt-Thomé, K. & P. Schmidt-Thomé (2005). Liikaa melua varoitusjärjestelmistä. *Terra* 117: 1, 51–54.

MARKKU LÖYTÖNEN
*Maantieteen laitos,
 Helsingin yliopisto*